2026-yil
7-son

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
7-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
7-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI
Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR
Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI
Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
7-son

UDK: 378.147:37.015.3

Axmedova Shaxzoda Axtamovna,
Samarqand davlat universiteti tayanch doktoranti

BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY IDENTIKLIK SHAKLLANISHINI O‘RGANISHNING ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARI

Annotatsiya. Maqolada bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklikning shakllanishini o‘rganishga doir zamonaviy metodologik yondashuvlar nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga asoslangan, ijtimoiy-psixologik va refleksiv-rivojlantiruvchi yondashuvlarning imkoniyatlari yoritiladi. Kasbiy identiklikni baholashda L.B. Shneyderning kasbiy identiklikni o‘rganish metodikasi, A.A. Azbel va A.G. Gretsovning kasbiy identiklik maqomlari so‘rovnomasi, B. Bassning shaxs yo‘nalganligini aniqlash metodikasi hamda sifat usullaridan foydalanish masalalari ko‘rib chiqiladi. Ushbu usullarni birgalikda qo‘llash bo‘lajak pedagogning kasbiy o‘zini anglashi, kasbga munosabati, motivatsiyasi va pedagogik hamjamiyatga mansublik hissini yaxlit baholash imkonini berishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: kasbiy identiklik, bo‘lajak pedagog, metodologik yondashuv, kasbiy o‘zini anglash, kasbiy identiklik maqomi, shaxs yo‘nalganligi, refleksiya, diagnostika.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИЗУЧЕНИЮ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация. В статье теоретически анализируются современные методологические подходы к изучению формирования профессиональной идентичности у будущих педагогов. Раскрываются возможности личностно-ориентированного, деятельностного, социально-психологического и рефлексивно-развивающего подходов. Рассматриваются вопросы использования методики изучения профессиональной идентичности Л. Б. Шнейдер, опросника статусов профессиональной идентичности А. А. Азбеля и А. Г. Грецова, методики определения направленности личности Б. Басса, а также качественных методов исследования при оценке профессиональной идентичности. Обосновывается, что комплексное применение данных методов позволяет всесторонне оценить профессиональное самосознание будущего педагога, его отношение к профессии, мотивацию и чувство принадлежности к педагогическому сообществу.

Ключевые слова: профессиональная идентичность, будущий педагог, методологический подход, профессиональное самосознание, статус профессиональной идентичности, направленность личности, рефлексия, диагностика.

MODERN METHODOLOGICAL APPROACHES TO STUDYING THE FORMATION OF PROFESSIONAL IDENTITY IN PRE-SERVICE TEACHERS

Abstract. This article provides a theoretical analysis of modern methodological approaches to studying the formation of professional identity in pre-service teachers. It examines the potential of learner-centered, activity-based, socio-psychological, and reflective-developmental approaches. The paper discusses the application of L. B. Schneider's Professional Identity Assessment Method, A. A. Azbel and A. G. Gretsov's Professional Identity Status Questionnaire, B. Bass's Personality Orientation Inventory, as well as qualitative research methods in assessing professional identity. It is argued that the integrated use of these methods enables a comprehensive assessment of pre-service teachers' professional self-awareness, attitudes toward the teaching profession, motivation, and sense of belonging to the professional pedagogical community.

Keywords: professional identity, pre-service teacher, methodological approach, professional self-awareness, professional identity status, personality orientation, reflection, assessment.

Bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklikning shakllanishi zamonaviy pedagogik ta’limning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, o‘qituvchi kasbiga qo‘yilayotgan yangi kompetensiyaviy talablar hamda ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan yondashuvlar pedagog shaxsining kasbiy shakllanishini ilmiy asosda o‘rganishni dolzarb masalaga aylantirmoqda. Chunki ta’lim sifati nafaqat pedagogning kasbiy bilim va ko‘nikmalariga, balki uning o‘z kasbiga munosabati, kasbiy qadriyatlarni qabul qilishi, pedagogik faoliyat bilan o‘zini uyg‘unlashtira olishi va kasbiy identikligining qay darajada shakllanganligiga ham bevosita bog‘liqdir.

Oliy ta’lim muassasasiga qabul qilingan talaba odatda o‘qituvchilik kasbi haqida muayyan tasavvurga ega bo‘ladi. Mazkur tasavvur maktab davridagi kuzatuvlari, oilaviy muhit, ommaviy axborot vositalari yoki shaxsiy qiziqishlari asosida shakllangan bo‘lishi mumkin. Biroq bunday dastlabki qarashlar hali barqaror kasbiy pozitsiya va kasbiy identiklik mavjudligini anglatmaydi. Pedagogik ta’lim jarayonida talaba kasbning mazmuni, maqsadi, ijtimoiy ahamiyati, kasbiy mas’uliyati, axloqiy me’yorlari va pedagogik qadriyatlarini bosqichma-bosqich anglab boradi. Nazariy bilimlarni egallash, pedagogik amaliyotlarda ishtirok etish, tajribali ustozlar faoliyatini kuzatish, kursdoshlar bilan kasbiy muloqot qilish hamda

o‘z faoliyatini muntazam tahlil etish natijasida uning “Men bo‘lajak o‘qituvchiman” degan tasavvuri asta-sekin ichki e’tiqod va kasbiy o‘zini anglash darajasiga ko‘tariladi. Aynan shu jarayon kasbiy identiklikning shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy identiklikni oddiy kasb tanlash yoki muayyan mutaxassislikni egallash bilan tenglashtirib bo‘lmaydi. Kasb tanlash shaxsning kelajakdagi faoliyat yo‘nalishini belgilasa, kasbiy identiklik tanlangan kasbni shaxsiy qadriyat va hayotiy maqsad sifatida qabul qilish, o‘zini mazkur kasb vakili sifatida anglashi, kasbiy rol, me’yor va qadriyatlarni ichki ehtiyoj hamda shaxsiy e’tiqodga aylantirish jarayonidir. Pedagogik faoliyat nuqtai nazaridan bu bo‘lajak o‘qituvchining o‘zini ta’lim va tarbiya jarayonining faol subyekti, o‘quvchilar rivojlanishi uchun mas’ul bo‘lgan mutaxassis, jamiyatning ma’naviy taraqqiyotiga hissa qo‘shuvchi shaxs sifatida idrok etishida namoyon bo‘ladi. Bunday identiklik pedagogning kasbiy motivatsiyasini mustahkamlaydi, kasbiy qiyinchiliklarni yengib o‘tish qobiliyatini rivojlantiradi hamda uzluksiz kasbiy o‘sishga intilishini kuchaytiradi.

Kasbiy identiklikning shakllanishi murakkab, ko‘p bosqichli va dinamik jarayon hisoblanadi. Bu jarayon barcha talabalarda bir xil kechmaydi. Ayrim talabalar oliy ta’lim muassasasiga pedagogik faoliyatga nisbatan aniq qiziqish va ongli tanlov asosida kirib keladi. Bunday holatda kasbiy identiklikning shakllanishi nisbatan tezroq va izchil kechadi. Boshqa talabalarda esa kasb tanlovi ota-onalar tavsiyasi, ijtimoiy stereotiplar, hududiy sharoit, oliy ta’lim muassasasiga kirish imkoniyatlari yoki tasodifiy omillar ta’sirida yuzaga kelishi mumkin. Natijada ularning kasbiy motivatsiyasi va identiklik darajasi turlicha shakllanadi.

Pedagogik amaliyot davrida talabalar real ta’lim muhiti bilan yuzma-yuz keladi. Aynan ushbu bosqichda ularning kasb haqidagi nazariy tasavvurlari amaliy tajriba bilan boyiydi yoki ayrim hollarda qayta ko‘rib chiqiladi. Ba’zi talabalar uchun amaliyot o‘qituvchilik kasbiga nisbatan qiziqish va ishonchni yanada kuchaytirsa, boshqalarda kasbiy faoliyatning murakkabligi, kommunikativ qiyinchiliklar yoki pedagogik vaziyatlarni boshqarishdagi muammolar o‘z imkoniyatlariga nisbatan shubha uyg‘otishi mumkin. Shu bois kasbiy identiklikni shakllantirish faqat nazariy tayyorgarlik bilan emas, balki refleksiya, amaliy faoliyat, kasbiy qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy hamkorlik bilan uzviy bog‘liq jarayon sifatida qaralishi zarur.

Zamonaviy psixologik-pedagogik tadqiqotlarda kasbiy identiklik tayyor va o‘zgarmas shaxs xususiyati emas, balki ta’lim, kasbiy faoliyat, ijtimoiy tajriba va shaxsiy refleksiya ta’sirida uzluksiz rivojlanib boradigan murakkab psixologik tuzilma sifatida talqin etiladi. U shaxsning kasbiy motivatsiyasi, qadriyatlari, kompetensiyalari, kasbiy o‘zini baholashi, pedagogik hamjamiyatga mansublik hissi hamda kasbiy istiqbol haqidagi tasavvurlari bilan uzviy bog‘liqdir. Shu sababli kasbiy identiklikni tadqiq etishda faqat yakuniy natijalarni baholash bilan cheklanib qolmasdan, uning shakllanish bosqichlari, rivojlanish mexanizmlari, ichki va tashqi

omillari, shuningdek, talabaning individual kasbiy tajribasi ham kompleks ravishda o‘rganilishi lozim.

Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklikning shakllanishini zamonaviy metodologik yondashuvlar asosida tadqiq etish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Bunday tadqiqotlar pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, kasbiy rivojlanishni samarali qo‘llab-quvvatlash hamda pedagogik ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kasbiy identiklikni tadqiq etishda faqat bitta nazariy yondashuv bilan cheklanib qolish uning murakkab psixologik va pedagogik mohiyatini to‘liq ochib bera olmaydi. Kasbiy identiklik shaxsning motivatsion, kognitiv, emotsional, qadriyatli va xulq-atvor komponentlarini o‘zida mujassamlashtirgan ko‘p qirrali hodisa bo‘lib, uni o‘rganishda turli metodologik yondashuvlarning integratsiyasi zarur hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga asoslangan, ijtimoiy-psixologik hamda refleksiv-rivojlantiruvchi yondashuvlar kasbiy identiklikni o‘rganishning asosiy metodologik yo‘nalishlari sifatida e’tirof etiladi. Mazkur yondashuvlarning uyg‘un qo‘llanilishi bo‘lajak pedagog shaxsining kasbiy shakllanish jarayonini har tomonlama tahlil qilish imkonini beradi.

Faoliyat nazariyasi vakillari A.N. Leontev va S.L. Rubinshteyn ta’kidlaganidek, shaxs faoliyat jarayonida shakllanadi va rivojlanadi [3; 7]. Ushbu konsepsiyaga ko‘ra, insonning kasbiy sifatlari tayyor holda mavjud bo‘lmaydi, balki real faoliyat, ijtimoiy munosabatlar va amaliy tajriba orqali rivojlanadi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, bo‘lajak pedagogning kasbiy identikligi faqat kasb haqidagi nazariy bilimlari bilan emas, balki pedagogik vazifalarni mustaqil bajarishi, o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatishi, ta’lim jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilishi, o‘z faoliyati natijalarini baholashi hamda orttirgan tajribasini anglash jarayoni bilan belgilanadi. Demak, pedagogik faoliyatning o‘zi kasbiy identiklikni shakllantiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv esa talabaning individual xususiyatlari, ehtiyojlari, qiziqishlari, qadriyatlari, hayotiy maqsadlari va shaxsiy rivojlanish imkoniyatlarini tadqiqot markaziga qo‘yadi. A.G. Asmolovning shaxs rivojlanishiga oid ilmiy qarashlarida kasbiy shakllanish tashqi talablarni mexanik bajarish emas, balki shaxsning ongli tanlovi, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishga bo‘lgan intilishi va o‘z hayot yo‘lini mustaqil belgilashi sifatida talqin qilinadi [1]. Mazkur yondashuv bo‘lajak pedagogning kasbiy identikligini uning ichki motivlari va qadriyatlari orqali tushuntirish imkonini beradi. Jumladan, talabaning “Nima uchun aynan pedagogik kasbni tanladim?”, “Mazkur kasb mening hayotiy maqsadlarim va qadriyatlarimga qanchalik mos keladi?”, “Men o‘zimni kelajakda qanday pedagog sifatida tasavvur qilaman?” kabi savollarga bergan javoblari uning kasbiy identikligi darajasi va mazmunini aniqlashda muhim mezon bo‘lib xizmat qiladi.

Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvda esa pedagogik amaliyot, kasbiy vazifalarni bajarish, o‘quv topshiriqlarini hal etish hamda o‘qituvchilik rolini bevosita bajarish asosiy tahlil birligi hisoblanadi. N.V. Kuzmina, V.D. Shadrikov va

G.S. Nikiforov pedagogik faoliyat samaradorligini kasbiy tayyorgarlik, kasbiy kompetensiyalar, individual qobiliyatlar hamda faoliyatning psixologik tuzilishi bilan uzviy bog‘laydilar [5; 6; 10]. Shu sababli bo‘lajak pedagogning kasbiy identikligini baholashda faqat diagnostik so‘rovnomalar natijalari bilan cheklanib qolish yetarli emas. Talabaning pedagogik amaliyotdagi xatti-harakatlari, o‘quvchilar bilan ishlash uslubi, kasbiy mas’uliyatni qabul qilishi, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish qobiliyati, kasbiy tashabbuskorligi hamda o‘z ustida muntazam ishlashga tayyorligi ham kompleks tahlil qilinishi lozim.

Ijtimoiy-psixologik yondashuv kasbiy identiklikning ijtimoiy muhit va kasbiy hamjamiyat bilan o‘zaro ta’sir jarayonida shakllanishini asoslab beradi. Talabaning pedagoglar jamoasi bilan hamkorligi, kursdoshlar bilan kasbiy muloqoti, pedagogik amaliyot davomida maktab jamoasiga moslashuvi, shuningdek, jamiyatning o‘qituvchi kasbiga bo‘lgan munosabati uning kasbiy "Men" konsepsiyasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Agar ta’lim muassasasida sog‘lom psixologik muhit yaratilgan bo‘lsa, pedagogik mehnat yuqori qadrlansa, tajribali ustozlar professional va axloqiy namuna bo‘la olsa hamda talaba o‘zini pedagogik hamjamiyatning to‘laqonli a’zosi sifatida his qilsa, uning kasbiy identikligi ancha barqaror va izchil shakllanadi. Aksincha, salbiy psixologik muhit, kasbiy qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi yoki pedagog kasbining ijtimoiy nufuzining pasayishi identiklik rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Refleksiv-rivojlantiruvchi yondashuv kasbiy identiklikning shakllanishida shaxsning o‘z faoliyatini tahlil qilishi, o‘z imkoniyatlarini baholashi va kasbiy rivojlanishga ongli munosabatda bo‘lishini asosiy omil sifatida e’tirof etadi. L.M. Mitina kasbiy rivojlanishning muhim sharti sifatida refleksiya, o‘zini anglash, ichki faollik va o‘zgarishga tayyorlikni alohida ta’kidlaydi [4]. Talaba pedagogik amaliyotdan so‘ng o‘z darslarini tahlil qilishi, muvaffaqiyat va kamchiliklarning sabablarini aniqlashi, kelgusidagi faoliyatini takomillashtirish yo‘llarini belgilashi orqali kasbiy o‘zini anglashni rivojlantiradi. Natijada kasbiy pozitsiya tashqi talab va majburiyatdan shaxsning ichki e’tiqodi hamda ongli kasbiy tanloviga aylanadi.

Bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklikning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillarni shartli ravishda ichki va tashqi omillarga ajratish mumkin. Ichki omillar tarkibiga kasbiy motivatsiya, pedagogik faoliyatga qiziqish, o‘zining kasbiy imkoniyatlariga ishonch, adekvat o‘zini o‘zi baholash, shaxsiy qadriyatlar tizimi, mas’uliyat hissi, empatiya, kommunikativ qobiliyat va refleksiya kiradi. Aynan ushbu omillar shaxsning kasbiy rivojlanishga bo‘lgan ichki ehtiyojini belgilaydi. Tashqi omillar esa pedagogik ta’lim dasturlarining mazmuni, o‘quv jarayonining sifati, pedagogik amaliyotning samaradorligi, ustozlarning shaxsiy namunasi, ta’lim muassasasidagi psixologik muhit, oilaning qo‘llab-quvvatlashi, tengdoshlar ta’siri hamda o‘qituvchi kasbining jamiyatdagi ijtimoiy mavqei bilan belgilanadi. Mazkur omillar o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ularning uyg‘unligi kasbiy identiklikning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.

Kasbiy motivatsiya mazkur omillar tizimida alohida o‘rin egallaydi. E.A. Klimovning kasbiy o‘zini o‘zi belgilash nazariyasiga ko‘ra, kasb tanlash shaxsning qiziqishlari, individual imkoniyatlari hamda mehnat bozori va jamiyat ehtiyojlari o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlashni talab etadi [2]. Agar talaba pedagogik faoliyatni faqat oliy ma’lumot olish yoki barqaror ish o‘rniga ega bo‘lish vositasi sifatida qabul qilsa, uning kasbiy identikligi yuzaki shakllanishi mumkin. Aksincha, pedagogik faoliyatni jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiluvchi, inson kamolotiga ta’sir ko‘rsatuvchi ijtimoiy ahamiyatga ega kasb sifatida anglagan, bolalar bilan ishlashdan ma’naviy qoniqish oladigan va o‘z kasbiy rivojlanishiga mas’uliyat bilan yondashadigan talabada kasbiy identiklik yanada barqaror rivojlanadi.

Kasbiy identiklikning shakllanishida pedagogik amaliyotning o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan amaliyot jarayonida nazariy bilimlar real pedagogik faoliyat bilan integratsiyalashadi. Talaba darslarni kuzatadi, mustaqil mashg‘ulotlar tashkil etadi, o‘quvchilar bilan muloqot qiladi, ta’limiy vaziyatlarni boshqaradi, dars ishlanmalarini ishlab chiqadi va o‘z faoliyati natijalari uchun javobgarlikni his qiladi. Mazkur tajriba orqali u o‘zining kasbiy imkoniyatlari, kuchli tomonlari hamda rivojlantirilishi zarur bo‘lgan kompetensiyalarini chuqurroq anglay boshlaydi. Shu bois pedagogik amaliyotni faqat hisobot topshirish bosqichi sifatida emas, balki bo‘lajak pedagogning kasbiy o‘zini anglashi, refleksiyasi va kasbiy identikligini rivojlantirishning muhim maydoni sifatida tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Kasbiy identiklikning shakllanishida ustoz-shogird munosabatlari ham alohida o‘rin tutadi. Tajribali pedagoglarning kasbiy mahorati, pedagogik odobi, darsni tashkil etish uslubi, o‘quvchilar bilan muloqot madaniyati va murakkab vaziyatlarda qabul qiladigan qarorlari talaba uchun muhim kasbiy namuna vazifasini bajaradi. Ustozning konstruktiv tavsiyalari, xolis bahosi, muntazam metodik yordami va psixologik qo‘llab-quvvatlashi talabaning o‘z kuchiga bo‘lgan ishonchini oshiradi, kasbiy motivatsiyasini mustahkamlaydi hamda pedagogik faoliyatga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Natijada bo‘lajak pedagog o‘zini nafaqat pedagogik bilimlarni egallayotgan talaba, balki kelajakdagi professional pedagogik hamjamiyatning faol a’zosi sifatida anglay boshlaydi.

Kasbiy identiklikni ilmiy asosda va ishonchli o‘rganish uchun faqat bitta diagnostik metoddan foydalanish yetarli emas. Chunki kasbiy identiklik shaxsning kasbiy o‘zini anglashi, motivatsiyasi, qadriyatlari, emotsional munosabati, kasbiy tajribasi hamda ijtimoiy muhit bilan o‘zaro aloqalarini o‘zida mujassamlashtiruvchi murakkab psixologik tuzilma hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy psixologik-pedagogik tadqiqotlarda miqdoriy va sifat tadqiqot usullarini integratsiyalashgan holda qo‘llash metodologik jihatdan eng maqbul yondashuv sifatida e’tirof etiladi. Bunday kompleks yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligini oshirish, turli metodlar orqali olingan ma’lumotlarni o‘zaro taqqoslash (triangulyatsiya) hamda kasbiy identiklikning tarkibiy qismlarini har tomonlama baholash imkonini beradi.

Birgina test yoki so‘rovnoma talabaning kasbiy o‘zini anglashi, ichki motivatsiyasi, kasbiy tajribasi, pedagogik faoliyatga bo‘lgan munosabati va ijtimoiy muhit ta’sirini to‘liq ochib bera olmaydi. Aksincha, diagnostik metodlar majmuasidan foydalanish tadqiqot obyektining turli jihatlarini kompleks o‘rganishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, metodik majmua kasbiy identiklik maqomini, shaxs yo‘nalganligini, kasbiy “Men” konsepsiyasini, kasbiy qadriyatlar tizimini hamda real pedagogik faoliyatdagi xulq-atvor va refleksiv jarayonlarni qamrab olishi lozim.

Kasbiy identiklikni baholashda keng qo‘llaniladigan metodikalardan biri L.B. Shneyder tomonidan ishlab chiqilgan “Kasbiy identiklikni o‘rganish metodikasi” hisoblanadi [9]. Ushbu metodika shaxsning kasbiy identiklik rivojlanish darajasini aniqlashga hamda uning kasbiy shakllanish bosqichlarini tavsiflashga imkon beradi. Metodika natijalariga ko‘ra kasbiy identiklik muddatidan oldin shakllangan identiklik, diffuz identiklik, moratoriy, erishilgan ijobiy identiklik va psevdoijobiy identiklik kabi maqomlar orqali baholanadi. Mazkur maqomlar talabaning kasbiy tanlovi qanchalik ongli amalga oshirilgani, kasbiy izlanish jarayonining faolligi, mustaqil qaror qabul qilish darajasi hamda tanlangan kasbni shaxsiy qadriyat sifatida qabul qilgan yoki qilmaganligini aniqlash imkonini beradi. Ayniqsa, metodika bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklikning shakllanish bosqichlarini monitoring qilish va rivojlanish dinamikasini kuzatishda muhim diagnostik vosita hisoblanadi.

Kasbiy identiklikni o‘rganishda A.A. Azbel va A.G. Gretsov tomonidan ishlab chiqilgan kasbiy identiklik maqomlarini aniqlash so‘rovnomasi ham alohida ahamiyatga ega [11]. Mazkur metodika shaxsning kasbiy o‘zini o‘zi belgilash jarayonini noaniq identiklik, majburan qabul qilingan identiklik, kasbiy tanlov moratoriysi hamda shakllangan identiklik kabi ko‘rsatkichlar asosida baholaydi. Ushbu so‘rovnoma yordamida talabaning kasb tanlash bo‘yicha qarori mustaqil ravishda shakllanganmi yoki tashqi omillar ta’sirida qabul qilinganmi, u turli kasbiy imkoniyatlarni tahlil qilganmi hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatini qanchalik aniq tasavvur qilayotgani aniqlanadi. Shu bilan birga, metodika kasbiy identiklikning rivojlanishidagi muammoli bosqichlarni aniqlash va ularga psixologik-pedagogik yordam ko‘rsatish imkoniyatini ham yaratadi.

Bo‘lajak pedagog shaxsining motivatsion yo‘nalishini baholashda B. Bassning shaxs yo‘nalganligini aniqlash so‘rovnomasi samarali diagnostik vositalardan biri hisoblanadi [12]. Mazkur metodika shaxsning o‘ziga yo‘nalganlik, muloqotga yo‘nalganlik hamda faoliyatga yo‘nalganlik darajalarini aniqlash imkonini beradi. Pedagogik faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olganda, muloqotga va faoliyatga yo‘nalganlikning uyg‘un rivojlanganligi kasbiy muvaffaqiyatning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Biroq metodika natijalarini mutlaq mezon sifatida talqin qilish ilmiy jihatdan to‘g‘ri emas. Masalan, o‘ziga yo‘nalganlik ayrim holatlarda shaxsning o‘z ustida ishlashga intilishi, kasbiy o‘sishga motivatsiyasi va yuqori natijalarga erishish istagini ifodalashi mumkin. Boshqa vaziyatlarda esa u individualizmning kuchayishi yoki kasbiy hamkorlikning sustlashishiga sabab

bo‘lishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli B. Bass metodikasi natijalari boshqa diagnostik usullar bilan o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilinishi va kompleks talqin etilishi maqsadga muvofiqdir.

Kasbiy identiklikning mazmuniy va subyektiv jihatlarini aniqlashda sifat tadqiqot usullaridan foydalanish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi. Jumladan, “Men kimman?” metodikasi, refleksiv esse, erkin yozma ishlar hamda shaxsiy kundaliklarni tahlil qilish orqali talabaning o‘zini qanday tavsiflashi, javoblarida pedagogik rolning qanchalik muhim o‘rin egallashi, kasbiy qadriyatlar tizimi va kelajakdagi kasbiy obrazi qay darajada shakllangani aniqlanishi mumkin [8]. Ayniqsa, “Men qanday o‘qituvchi bo‘lishni istayman?”, “Pedagogik amaliyot menga nimani o‘rgatdi?”, “Kelajakdagi kasbiy faoliyatimni qanday tasavvur qilaman?” kabi mavzularda yozilgan refleksiv esselar talabaning kasbiy identikligining mazmuniy tomonlarini, ichki motivlarini, kasbiy maqsadlarini hamda shaxsiy rivojlanish istiqbollarini chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu usullar miqdoriy metodlarda aniqlanishi qiyin bo‘lgan individual psixologik xususiyatlarni ochib berishda ayniqsa samaralidir.

Kasbiy identiklikni baholashda kuzatish, yarim tuzilgan suhbat hamda pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish metodlari ham muhim o‘rin tutadi. Mazkur metodlar yordamida so‘rovnomalarda bildirilgan fikrlarning real pedagogik faoliyatdagi namoyon bo‘lish darajasi aniqlanadi. Xususan, talabaning dars ishlanmasini mustaqil ishlab chiqishi, mashg‘ulotni tashkil etish mahorati, o‘quvchilar bilan muloqot madaniyati, o‘quvchilarning savollariga munosabati, tanqidni qabul qilish darajasi, murakkab pedagogik vaziyatlarda mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishi, hamkorlikka tayyorligi va pedagogik amaliyot yakunidagi refleksiyasi uning kasbiy pozitsiyasi haqida muhim empirik ma’lumot beradi. Shu tariqa, kuzatish va suhbat natijalari diagnostik testlardan olingan ma’lumotlarni to‘ldiradi hamda ularning ishonchliligini oshiradi.

Shunday qilib, bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklikni o‘rganishda L.B. Shneyderning kasbiy identiklik metodikasi, A.A. Azbel va A.G. Gretsovning kasbiy identiklik maqomlari so‘rovnomasi, B. Bassning shaxs yo‘nalganligini aniqlash metodikasi, sifat tadqiqot usullari hamda pedagogik kuzatish metodlarini kompleks qo‘llash eng maqbul metodologik yechim hisoblanadi. Mazkur metodlarning integratsiyalashgan qo‘llanilishi bo‘lajak pedagogning kasbiy o‘zini anglashi, kasbiy motivatsiyasi, qadriyatlari, pedagogik faoliyatga munosabati va kasbiy hamjamiyatga mansublik hissini har tomonlama baholash, shuningdek, kasbiy identiklikning shakllanish darajasi va rivojlanish dinamikasini ilmiy asosda aniqlash imkonini beradi.

1-jadval. Kasbiy identiklikni o‘rganishning metodik majmuasi

Tadqiqot yo‘nalishi	Asosiy ko‘rsatkich	Tavsiya etiladigan metod	Olinadigan ma’lumot
Kasbiy identiklik maqomi	Tanlovning aniqligi va mustaqilligi	L.B. Shneyder; A.A. Azbel va A.G. Gretsov metodikalari	Diffuz, moratoriy, shakllangan va boshqa maqomlar
Shaxs yo‘nalganligi	O‘ziga, muloqotga va faoliyatga yo‘nalish	B. Bass so‘rovnomasi	Pedagogik faoliyat motivlarining ustuvor yo‘nalishi
Kasbiy “Men” mazmuni	Kasbiy rol, qadriyat va kelajak obrazi	“Men kimman?”, refleksiv esse, suhbat	Kasbning shaxsiy ma’no sifatida qabul qilinishi
Faoliyatdagi namoyon bo‘lish	Mas’uliyat, mustaqillik, muloqot, refleksiya	Kuzatish va pedagogik vaziyatlar tahlili	Kasbiy pozitsiyaning real xatti-harakatdagi ifodasi

Kasbiy identiklikni o‘rganishda diagnostik metodlarni izchil va kompleks qo‘llash tadqiqot natijalarining ishonchliligi hamda ilmiy asoslanganligini ta’minlaydi. Tadqiqotning dastlabki bosqichida L.B. Shneyderning kasbiy identiklikni o‘rganish metodikasi hamda A.A. Azbel va A.G. Gretsovning kasbiy identiklik maqomlari so‘rovnomasi yordamida talabalarning kasbiy identiklik darajasi va kasbiy o‘zini o‘zi belgilash xususiyatlari aniqlanadi. Shundan so‘ng B. Bassning shaxs yo‘nalganligini aniqlash metodikasi orqali shaxsning motivatsion yo‘nalishi, ya’ni o‘ziga, muloqotga va faoliyatga yo‘nalganlik darajalari baholanadi. Mazkur miqdoriy diagnostika natijalari keyingi bosqichda sifat tadqiqot usullari, jumladan, refleksiv esse, “Men kimman?” metodikasi, yarim tuzilgan suhbat va kuzatish ma’lumotlari bilan boyitiladi. Natijada talabaning kasbiy identikligi nafaqat statistik ko‘rsatkichlar, balki uning shaxsiy qarashlari, kasbiy tajribasi va pedagogik faoliyatdagi real xulq-atvori asosida ham tahlil qilinadi.

Kuzatish va yarim tuzilgan suhbat metodlari diagnostik testlar orqali olingan natijalarni real pedagogik vaziyatlarda tekshirish va ularning ishonchliligini aniqlash imkonini beradi. Xususan, talabaning darsni rejalashtirish, mashg‘ulotni tashkil etish, o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatish, murakkab pedagogik vaziyatlarda qaror qabul qilish, tanqidni qabul qilish va o‘z faoliyatini reflektiv tahlil qilish qobiliyati kasbiy identiklikning amaliy ifodasi sifatida baholanadi. Shu tariqa, turli metodlardan olingan ma’lumotlarning o‘zaro mosligi yoki tafovutlari aniqlanib, tadqiqotning empirik asoslari yanada mustahkamlanadi.

Agar tadqiqot turli bosqichdagi talabalar ishtirokida tashkil etilsa, birinchi, o‘rta va bitiruvchi kurs talabalari ko‘rsatkichlarini o‘zaro qiyoslash kasbiy identiklikning ta’lim jarayonidagi rivojlanish dinamikasini aniqlash imkonini beradi. Bunday qiyosiy tahlil pedagogik ta’lim davomida kasbiy motivatsiya, kasbiy o‘zini anglash va kasbiy qadriyatlarning qanday o‘zgarishini ilmiy asosda baholashga xizmat qiladi. Shuningdek, pedagogik amaliyot boshlanishidan oldingi va yakunlangandan keyingi diagnostika natijalarini taqqoslash real pedagogik faoliyat tajribasining kasbiy identiklik rivojlanishiga ko‘rsatgan ta’sirini aniqlash imkonini beradi. Bunday longitudinal yondashuv kasbiy identiklikning shakllanish jarayonini vaqt omili bilan bog‘liq holda o‘rganishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarini talqin qilishda kasbiy identiklik maqomlarini shaxsning o‘zgarmas xususiyati yoki doimiy tavsifi sifatida qabul qilish ilmiy jihatdan to‘g‘ri emas. Chunki kasbiy identiklik dinamik psixologik tuzilma bo‘lib, u shaxsning kasbiy tajribasi, refleksiyasi va ta’lim jarayonidagi rivojlanishi ta’sirida o‘zgarib boradi. Jumladan, moratoriy holati ayrim talabalar uchun salbiy ko‘rsatkich emas, balki kasbiy imkoniyatlarni faol o‘rganish, turli muqobil variantlarni tahlil qilish hamda mustaqil kasbiy qaror qabul qilish bosqichini ifodalashi mumkin. Xuddi shuningdek, diffuz yoki majburan qabul qilingan identiklik aniqlanishi ham talabaning pedagogik faoliyatga layoqatsizligini anglatmaydi. Aksincha, bunday natijalar talabaning kasbiy rivojlanishida qo‘shimcha psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash, kasbiy maslahatlar, refleksiv mashg‘ulotlar va amaliy tajribani boyitishga ehtiyoj mavjudligini ko‘rsatadi.

Kasbiy identiklik diagnostikasi faqat mavjud holatni aniqlash bilan cheklanib qolmasdan, pedagogik ta’lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qilishi zarur. Diagnostika natijalari asosida talabalarning individual xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda rivojlantiruvchi dasturlar ishlab chiqilishi mumkin. Jumladan, kasbiy tanlovi hali aniq shakllanmagan talabalar bilan pedagog kasbining mazmuni va ijtimoiy ahamiyatini chuqur anglashga qaratilgan suhbatlar, maktab muhitiga erta moslashtirish tadbirlari, pedagogik kuzatuvlar hamda turli kasbiy rollarni sinab ko‘rishga yo‘naltirilgan amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Moratoriy bosqichidagi talabalar bilan esa kasbiy muqobillarni tahlil qilish, shaxsiy qadriyatlarni aniqlashtirish, kasbiy maqsadlarni belgilash va refleksiv fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan trening hamda seminarlar samarali natija beradi.

Shakllangan kasbiy identiklikka ega bo‘lgan talabalarda ham kasbiy rivojlanish jarayoni uzluksiz davom etadi. Shu sababli ular uchun murakkab pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, kichik ilmiy-tadqiqot loyihalarini amalga oshirish, mentorlik faoliyatida ishtirok etish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash hamda shaxsiy kasbiy rivojlanish rejasini ishlab chiqishga yo‘naltirilgan faoliyatlarni tashkil etish muhim hisoblanadi. Bunday yondashuv kasbiy identiklikni yakunlangan natija emas, balki uzluksiz boyib va takomillashib boradigan rivojlanish jarayoni sifatida qo‘llab-quvvatlaydi.

Oliy ta'lim muassasalarida kasbiy identiklikni rivojlantirish maqsadida refleksiv kundaliklar yuritish, pedagogik amaliyot portfelini shakllantirish, "ustoz-shogird" tizimini takomillashtirish, kasbiy munozaralar, keys-stadilar, muammoli pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish hamda refleksiv seminarlarni muntazam tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Mazkur faoliyatlar talabaning pedagogik topshiriqlarni shunchaki bajarishi bilan cheklanib qolmay, ularning mazmuni va mohiyatini chuqur anglashiga, kasbiy tajribani tahlil qilishiga hamda shaxsiy kasbiy pozitsiyasini shakllantirishiga xizmat qiladi. Natijada nazariy bilimlar, amaliy faoliyat, kasbiy qadriyatlar, refleksiya va shaxsiy pedagogik pozitsiya o'rtasida mustahkam hamda uzviy bog'liqlik yuzaga keladi. Bu esa bo'lajak pedagoglarda barqaror kasbiy identiklikni shakllantirishning muhim pedagogik sharti sifatida namoyon bo'ladi.

Bo'lajak pedagoglarda kasbiy identiklikning shakllanishi kasb tanlash, nazariy tayyorgarlik, pedagogik tajriba, ijtimoiy muhit, shaxsiy qadriyatlar va refleksiya o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasida kechadigan murakkab va dinamik jarayondir. Uni o'rganishda shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, ijtimoiy-psixologik hamda refleksiv-rivojlantiruvchi yondashuvlarni kompleks qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday integrativ yondashuv kasbiy identiklikning nafaqat tashqi namoyon bo'lish shakllarini, balki uning ichki mazmuni, shakllanish bosqichlari va rivojlanish mexanizmlarini ham chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

Kasbiy identiklikni diagnostika qilishda standart so'rovnomalarni sifat tadqiqot usullari hamda real pedagogik faoliyatni kuzatish metodlari bilan uyg'unlashtirib qo'llash ilmiy jihatdan yanada ishonchli natijalarni ta'minlaydi. Xususan, L.B. Shneyderning metodikasi hamda A.A. Azbel va A.G. Gretsovning so'rovnomasi kasbiy identiklik maqomini aniqlashga, B. Bassning shaxs yo'nalganligini aniqlash so'rovnomasi esa shaxsning motivatsion yo'nalishini baholashga xizmat qiladi. Refleksiv esse, suhbat va kuzatish metodlari esa talabaning kasbiy "Men" konsepsiyasi, kasbiy qadriyatlari hamda ularning real pedagogik faoliyatdagi namoyon bo'lishini aniqlash imkonini beradi. Diagnostika natijalaridan talabalarni baholash yoki ularni qat'iy guruhlarga ajratish vositasi sifatida emas, balki ularning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, pedagogik amaliyotni takomillashtirish va kasbiy refleksiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi amaliy asos sifatida foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Асмолов А. Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа. Москва: Смысл, 2001.

2. Климов Э. А. Психология профессионального самоопределения. Москва: Академия, 2004.

3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975.

4. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя. Москва: Флинта, 1998.

5. Никифоров Г. С. Психология профессиональной деятельности. Санкт-Петербург: Речь, 2001.

6. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва: Высшая школа, 1990.

7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2002.

8. Kuhn M. H., McPartland T. S. An empirical investigation of self-attitudes // American Sociological Review. 1954. Vol. 19, No. 1. P. 68–76.

9. Шнейдер Л. Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность: теория и методы диагностики. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2007.

10. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека. Москва: Логос, 1996.

11. Грецов А. Г., Азбель А. А. Узнай себя: психологические тесты для подростков. Санкт-Петербург: Питер, 2006.

12. Bass B. M. The Orientation Inventory. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1962.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
7-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694